

ویتامین C فارسى هشتم

زیر نظر: دکتر شاکری

شاعر: سعدی / قالب: مثنوی

تاریخ ادبیات

شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی:

* از بزرگ‌ترین شاعران و نویسندگان قرن هفتم

* بوستان در سال ۶۵۵ ه.ق در قالب مثنوی سروده شد.

* نام دیگر بوستان «سعدی‌نامه» است.

* گلستان در سال ۶۵۶ ه.ق به نثر آمیخته به نظم سروده شد.

* مجموعه آثار او «کلیات سعدی» نام دارد.

توضیحات تک بیت:

وی طلعت روی تو، زینت ده عنوان‌ها

ای نام نکوی تو، سردفتر دیوان‌ها

معنی سردفتر: سرآغاز، ابتدا/ دیوان: کتاب شعر/ طلعت: چهره، دیدن

نکته دستوری: این بیت از چهار جمله تشکیل شده است؛ ای: حرف ندا/ خدا: منادای محذوف/ شبه جمله منادا/ فعل (است) در

مصراع اول و دوم حذف شده/ نام نکو: ترکیب وصفی/ سردفتر دیوان‌ها: مُسند/ طلعت روی: ترکیب اضافی

معنی ای خدایی که نام خوب تو، سرآغاز کتاب‌ها است و دیدار چهره تو، زینت بخش سرآغاز کتاب‌ها است.

تاریخ ادبیات: مستوره کردستانی/ شاعر کردستانی که به دو زبان فارسی و کردی شعر سروده است./ نخستین زن تاریخ نویس کرد

در زبان فارسی

آثار: «دیوان اشعار» و «تاریخ اردلان»

واژگان

متفق: متحد، هم عقیده

ماورا: پشت سر، آن سوی

پوزش‌پذیر: پذیرنده، پوزش

الهیّت: خدایی

بصر: بینایی، بینش، چشم

پرستار: مطیع، فرمانبردار

تأمل کردن: اندیشیدن، درنگ کردن

جمال: زیبایی، نیکویی

کنه: ذات، پایان و حقیقت هر چیز

مُحال: غیر ممکن، ناشدنی

تأمل کردن: اندیشیدن، فکر کردن

مُحال: ناشدنی، غیر ممکن

ماهیت: حقیقت، ذات، چیستی	صفا: پاکی، پاک‌دلی، خلوص	جمال: زیبایی
دستگیر: یاری‌گر، مددکار	فرومانده: درمانده، عاجز شده	نیل: رودخانه‌ای بزرگ در کشور مصر
کریم: بخشنده	کُنه: پایان و حقیقت چیزی، ذات	مُنتها: به پایان رسیده، آخر
پرستار: فرمانبردار، مطیع	ماهیت: حقیقت، ذات	
بنی آدم: فرزندان آدم	ماورا: پشت سر، آن سوی	
مرغ: پرنده	جلال: عظمت، بزرگی	
بخت: اقبال، بهره	بَصْر: بینایی، چشم	
خلیل: لقب حضرت ابراهیم(ع) به معنی دوست خالص شرح ابیات:		

حکیم سخن در زبان آفرین

به نام خداوند جان آفرین

تحمیدیه: حمد و ستایش خداوند

نعت: ستایش پیامبر

منقبت: ستایش ائمه و بزرگان

آرایه ادبی: تلمیح به آیه‌های «خلق الانسان، علمه البیان»

نکته بیت دو جمله دارد. در مصراع اول و دوم فعل حذف شده است/ خداوند جان آفرین: ترکیب وصفی

معنی به نام خدایی که به انسان جان بخشید، آغاز می‌کنم. حکیمی که سخن گفتن را به انسان آموخت.

کریم خطابخش پوزش پذیر

خداوند بخشنده دستگیر

آرایه ادبی: دستگیر: کنایه از یاری‌کننده/ واج‌آرایی مصوت «اواج‌آرایی صامت «ش»

نکته بیت از دو جمله تشکیل شده است/ تمامی ترکیب‌ها در این بیت، وصفی می‌باشند.

معنی خداوندی که انسان‌ها را در کارهایاری می‌کند و خطاهایش را نادیده می‌گیرد و عذرش را می‌پذیرد.

بنی آدم و مرغ و مور و مگس

پرستار امرش همه چیز و کس

آرایه ادبی: مرغ و مور و مگس: مراعات نظیر/ بنی آدم و مرغ و مور و مگس: مجازاً همه موجودات

نکته همه: صفت مبهم/ چیز و کس: هسته/ همه چیز و کس: نهاد

معنی همه موجودات، مطیع و فرمانبردار دستور خداوند هستند.

یکی را به خاک اندر آرد ز تخت

یکی را به سر، برنهد تاج بخت

آرایه ادبی: تاج بر سر نهادن: کنایه از به عظمت و بزرگی رساندن/ از تخت به خاک آوردن: کنایه از پست و ذلیل کردن/ تاج بخت: اضافه تشبیهی/ بخت و تخت: جناس ناهمسان اختلافی/ تلمیح به آیه «تَعَزَّزْ مَنْ تَشَاءُ وَ تَذَلَّ مَنْ تَشَاءُ»/ سر، تاج و تخت: مراعات نظیر

نکته (را) در مصرع اول، فک اضافه است، تاج بخت (را) به سریکی، برنهد/ (را) در مصرع دوم نشانه مفعول

را فک اضافه: بین مضاف و مضاف‌الیه می‌آید و مضاف‌الیه را بر مضاف مقدم می‌کند. یعنی اول مضاف‌الیه می‌آید و بعد مضاف = فلک را سقف بشکافیم = سقف فلک را...

معنی خداوند هر کسی را بخواهد به اوج بزرگی می‌رساند و هر کسی را بخواهد به پستی و خواری می‌رساند.

گلستان کند آتشی بر خلیل / گروهی بر آتش برد ز آب نیل

آرایه ادبی: مصراع اول، تلمیح به آتش افکندن حضرت ابراهیم(ع) دارد/ مصراع دوم، تلمیح به غرق کردن فرعونیان که به دنبال حضرت موسی(ع) بودند، دارد.

نکته آتشی: مفعول / خلیل: متمم / آب نیل: ترکیب اضافی

معنی خداوند آتش نمرود را بر ابراهیم گلستان می‌کند و فرعونیان را در آب نیل، غرق می‌کند و به دوزخ (جهنم) می‌برد.

به درگاه لطف و بزرگیش بر / بزرگان نهاده بزرگی ز سر

آرایه ادبی: بر و سر: جناس ناهمسان اختلافی / از سر نهادن: کنایه از یاد بردن / آرایه تکرار در واژه «بزرگی»

نکته گاهی در گذشته برای یک متمم دو حرف اضافه می‌آورند که به این نوع متمم، متمم تأکیدی می‌گفتند = به درگاه لطف و بزرگیش بر (به و بر، دو حرف اضافه هستند)

معنی بزرگان در برابر خداوند، بزرگی و عظمتشان را فراموش می‌کنند و فروتنی و تواضع، اختیار می‌کنند.

جهان، متفق بر الهیتش / فرومانده از گنه ماهیتش

آرایه ادبی: جهان: مجازاً مردم جهان / فروماندن: کنایه از ناتوانی و بیچارگی

نکته این بیت دو جمله دارد که در هر دو مصرع، فعل «هستند» حذف شده است / متفق، مسند است

معنی انسان‌ها در اقرار به خدایی او، هم‌فکر هستند، اما از شناخت ذات خداوند، ناتوانند.

بشر، ماورای جلالش نیافت / بصر، منتهای جمالش نیافت

آرایه ادبی: جلال و جمال: جناس ناهمسان اختلافی / بصر: مجاز از انسان / نیافتن به بصر نسبت داده شده است: آرایه تشخیص / بشر و بصر: جناس ناهمسان اختلافی

نکته «ش» در جلالش و جمالش، ضمیر متصل است و نقش مضاف‌الیه را دارد.

معنی انسان، موجودی را بزرگتر و زیباتر از خداوند ندید.

تأمل در آینه دل کنی / صفایی به تدریج، حاصل کنی

آرایه ادبی: آینه دل: اضافه تشبیهی

نکته صفایی: مفعول

معنی اگر به درون خودت (به دل) بیشتر توجه کنی، کم‌کم وجودت پاک می‌شود.

مُحال است سعدی که راه صفا / توان رفت جز بر پی مصطفی

نکته سعدی = منادا (حرف ندا هم حذف است) / راه صفا: ترکیب اضافی

معنی ای سعدی، پاک شدن از آلودگی‌ها، جز با پیروی از شیوه پیامبر، غیرممکن است.

واژه‌های مهم املائی:

خطاب‌بخش، پوزش پذیر، متفق، الهیتش، کنه، ماهیتش، ماورای جلالش، بصر، منتهای جمالش، تأمل، صفایی، به تدریج، حاصل، مُحال، مصطفی

تکلیف ستایش

الف) کدام گزینه آرایه ادبی «تشبیه» دارد؟

الف) خداوند بخشنده دستگیر / کریم خطاب‌بخش پوزش پذیر

ب) تأمل در آینه دل کنی / صفایی به تدریج حاصل کنی

ج) به درگاه لطف و بزرگیش بر / بزرگان نهاده بزرگی ز سر

د) یکی را به سر بر نهد تاج بخت/یکی را به خاک اندر آرد ز تخت

ب) ترکیب‌های وصفی و اضافی درس اول را پیدا کنید و بنویسید.

یادداشت

سنجش

۱- باتوجه به بیت زیرمعنای واژه «دستگیر» در کدام گزینه دیده می‌شود؟

«خداوند بخشنده‌ی دستگیر / کریم و خطابخش پوزش پذیر»

- (الف) گرفتار کننده (ب) بازداشت کننده (ج) یاری رساننده (د) دستگیرکننده

۲- کدام مورد از گزینه های زیر درباره‌ی سعدی نادرست است؟

- (الف) از شاعران بزرگ قرن هفتم
(ب) بوستان را به نظم در ده باب نگاشته است
(ج) گلستان به نثر و نظم درهشت باب است
(د) بوستان منظومه‌ای اخلاقی - دینی - اجتماعی است

۳- در کدام گزینه در معرفی مستوره کردستانی نادرست است؟

- (الف) از شاعران کرد سنج است
(ب) به دوزبان کردی و ترکی شعر سروده است
(ج) نخستین زن تاریخ نویس کرد است
(د) دیوان شعر و تاریخ اردلان از آثار اوست

۴- نوع «را» در کدام گزینه بامصراع «یکی را به سربرنهد تاج بخت» تفاوت دارد؟

- (الف) چون تورا نوح است کشتیبان ز توفان غم مخور
(ب) هر که را خوابگه آخرمشتی خاک است
(ج) جانا روا نباشد خون ریز را حمایت
(د) یکی را که به خاک اندر آرد ز تخت

۵- مفهوم کلی کدام گزینه با سایر گزینه‌ها متفاوت است؟

- (الف) یکی را به سربرنهد تاج بخت / یکی را به خاک اندر آرد ز تخت
(ب) گلستان کند آتشی برخلیل / گروهی بر آتش برد ز آب نیل
(ج) یکی را همی تاج شاهی دهد / یکی را به دریا به ماهی دهد
(د) یکی را که دریند بینی مخند / مبادا که روزی درافتی به بند

۶- به کدام صفت پروردگار در بیت زیر اشاره نشده است؟

«خداوند بخشنده‌ی دستگیر / کریم و خطابخش و پوزش پذیر»

- (الف) غفار (ب) تواب (ج) رحمان (د) خالق

۷- مفهوم بیت زیر در کدام گزینه آمده است؟

«یکی را به سربرنهد تاج بخت / یکی را به خاک اندر آرد ز تخت»

- (الف) خداوند هر که را لایق بداند، تاج پادشاهی می‌دهد و اگر بخواهد او را بر تخت می‌نشانند
(ب) پروردگار هر کسی را لایق پادشاهی نمی‌داند که به او تاج دهد پس او را از تخت به زیر می‌آورد
(ج) خداوند هر که را بخواهد مقام می‌بخشد و هر که را بخواهد خوار و ذلیل می‌کند
(د) پروردگار تاج بندگان را از آنان می‌گیرد و یکی را که خوب بداند پادشاه می‌کند